Piotr Ładny

Uniwersytet Szczeciński
Wydział Zarządzania i Ekonomiki Usług
Katedra Efektywności Innowacji
piotr.ladny@wzieu.pl

Geoblokady a przenoszenie usług cyfrowych w zakresie treści na obszarze Unii Europejskiej

Kody JEL: K23, O14

Słowa kluczowe: geoblokady, usługi cyfrowe, jednolity rynek europejski.

Streszczenie. W artykule charakteryzowano problem ograniczeń regionalnych (geoblokad) oraz wskazano na wpływ tego zjawiska na możliwość budowy jednolitego rynku cyfrowego UE. Przedstawiono również nowe regulacje Parlamentu Europejskiego dotyczące transgranicznego przenoszenia usług online w zakresie treści.

Wprowadzenie

Koncepcja wspólnego rynku na obszarze Unii Europejskiej (European Single Market, Internal Market lub Common Market) została formalnie wprowadzona w życie w 1986 roku na podstawie zawartej w ramach Wspólnot Europejskich umowy międzynarodowej (Brainbridge, Teasdale, 1998). Umowa znana pod nazwą Jednolity Akt Europejski (Single European Act – JAE), była pierwszym traktatem, który w istotny sposób znowelizował zapisy traktatu rzymskiego, zmierzając do wzmocnienia współpracy politycznej i gospodarczej państw członkowskich. Celem JAE było m.in. stworzenie na terenie UE i państw członkowskich wewnętrznego rynku, którego zasady funkcjonowania oparte zostały na czterech swobodach (art. 13 JAE; obecnie art. 26 pkt 2 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej) odnoszących się do (Traktat):

- przepływu osób,
- przepływu kapitału,
- przepływu towarów,
- przepływu usług.

Ostateczny termin wprowadzenia jednolitego rynku europejskiego określono na koniec roku 1992. Obecnie, po ponad trzydziestu latach od rozpoczęcia tego procesu, jednolity rynek europejski obejmuje obszar 28 państw członkowskich oraz Norwegię, Islandię, Lichtenstein i Szwajcarię, jednak nie wszystkie pierwotne założenia udało się zrealizować w praktyce. Liberalizacja poszczególnych obszarów, zmierzająca do wprowadzenia swobody w zakresie przepływu towarów, osób, usług i kapitałów, postępowała na obszarze UE w różnym tempie i jak się ocenia do końca 1992 roku, do krajowych systemów prawnych udało się zaimplementować ok 90% dyrektyw zmierzających do stworzenia jednolitego rynku (Pietrzyk, 2015). Najwolniej proces implementacji tzw. 4 swobód przebiegał w odniesieniu do sfery usługowej, która jest często wskazywana jako najważniejszy obszar warunkujący sprawne funkcjonowanie gospodarki i jednocześnie podstawa tworzenia konkurencyjnej pozycji Unii Europejskiej (Cini, 2007). Próbą przyspieszenia zmian było przyjęcie przez Parlament Europejski i Radę, dyrektywy usługowej (Dyrektywa 2006/123/WE), tworzącej warunki do dalszej liberalizacji przepływu usług w Unii Europejskiej.

Chociaż dyrektywa z 2006 roku była pierwszą kompleksową regulacją dotyczącą wykonywania usług w ramach jednolitego rynku europejskiego i stanowiła znaczący wkład w zniesienie barier¹ związanych ze świadczeniem usług, to jednocześnie spod działania tej dyrektywy wyłączono wiele kategorii usług, w tym między innymi: usługi zdrowotne, socjalne, finansowe, transportowe, portowe, audiowizualne, interesu ogólnego, usługi świadczone przez agencje pracy tymczasowej, gry hazardowe oraz związane z działalnością agencji ochrony. Jednocześnie wskazano na konieczność objęcia części usług (np. usług użyteczności publicznej) dalszymi pracami legislacyjnymi.

Obok przedstawionych przeobrażeń o charakterze gospodarczym, należy wskazać na poważne zmiany o charakterze informatycznym. Technologie cyfrowe zaczęły stanowić siłę napędową gospodarki, stwarzając szanse i możliwości rozwoju przedsiębiorstw na całym świecie (Drab-Kurowska, 2013).

1. Blokady regionalne (geoblokady)

Wyłączenie wielu grup usług z procesu liberalizacji, rozbudowane regulacje i protekcjonizm poszczególnych państw ograniczają pełne otwarcie rynku usług. Jednocześnie dynamiczny rozwój nowych usług, jaki postępuje wraz z rozwojem technologii informacyjnych powoduje, że szczególnie w obszarze usług związanych z technologiami cyfrowymi istnieje wiele ograniczeń dla klientów, które pozostają w sprzeczności ze swobodą przepływu usług, a które mogą być traktowane jako ograniczanie praw klientów (Pietrzyk, 2015).

---

¹ Barierą może być nie tylko brak dostępu do usług, ale często również brak umiejętności korzystania z usług, co powodowało i powoduje wykluczenie społeczne, w szczególności wykluczenie cyfrowe. Szerzej Budziewicz-Guźlecka (2010).

Ograniczenia dotyczące dostępu do usług w relacjach klient–usługodawca w swojej istocie najczęściej sprowadzają się do działań, które uniemożliwiają konsumentom kupowanie towarów konsumpcyjnych i uzyskiwanie dostępu do zasobów cyfrowych za pośrednictwem Internetu na obszarze innego kraju, aniżeli kraj zamieszkania konsumenta. W praktyce ograniczenia takie oznaczają, że sklepy lub platformy handlowe prowadzące działalność w Internecie umożliwiają dokonywanie zakupów i oferują możliwość wysyłki fizycznych towarów tylko klientom zamieszkałym na określonym obszarze (najczęściej krajów, gdzie działalność prowadzą sklepy lub platformy handlowe). Ograniczenia regionalne dotyczą zarówno fizycznych dóbr sprzedawanych przez sklepy internetowe, jak też dóbr cyfrowych obejmujących między innymi treści audiowizualne (filmy, seriale, wydarzenia sportowe, programy telewizyjne, muzyka), gry i programy komputerowe oraz książki i prasę w formie elektronicznej. Z punktu widzenia klienta działania takie trudno racjonalnie uzasadnić, szczególnie w wypadku treści cyfrowych, które z technicznego punktu widzenia pozbawione są charakterystycznych dla dóbr fizycznych ograniczeń w dystrybucji. Praktycznym przykładem działań, które ograniczają prawa konsumenckie, jest geoblokowanie dostępu do internetowych serwisów oferujących wideo na żądanie (VOD). Klient, który ma opłacony dostęp do oferowanych tam treści, np. filmów czy programów telewizyjnych, pozbawiany jest tego dostępu w momencie przekroczenia granicy swojego kraju. Sytuacja taka może mieć miejsce, kiedy polski turysta przebywający w Świnoujściu wybierze się do odległego o zaledwie 4 km niemieckiego miasta Ahlbeck lub nawet wtedy, kiedy będąc na terenie własnego kraju, w strefie przygranicznej skorzysta z mającej silniejszy sygnał zagranicznej sieci komórkowej.

Chcąc określić skalę tego zjawiska, w maju 2015 roku rozpoczęto badania sektora e-commerce pod kątem stosowania ograniczeń geograficznych i w marcu 2016 roku Komisja Europejska opublikowała wstępne ustalenia, a w 2017 końcowy raport na temat powszechności tego zjawiska w Unii Europejskiej (Sprawozdanie, 2017).

Przeprowadzone badanie dotyczyło dwóch obszarów: sektora handlu elektronicznego, obejmującego sprzedaż detaliczną dóbr konsumpcyjnych za pośrednictwem elektronicznych (internetowych) platform handlowych oraz sektora e-commerce, obejmującego świadczenie usług w Internecie, w zakresie dystrybucji produktów audiowizualnych oraz muzycznych. Drugi obszar badawczy objął zarówno dostawców treści cyfrowych oferujących treści konsumentom lub świadczących usługi osobom trzecim, jak i posiadaczy praw.

Główne wnioski, sformułowane na podstawie przeprowadzonych badań, wskazują, iż *geoblocking* jest powszechnie stosowany na obszarze UE. Ograniczenia geograficzne są przede wszystkim wynikiem jednostronnych decyzji przedsiębiorstw oraz barierami umownymi ustanowionymi między przedsiębiorstwami, np. między dostawcami a dystrybutorami. Zawieranie tego rodzaju umownych ograniczeń może prowadzić do ograniczania konkurencji na jednolitym rynku, a tym samym naruszać unijne zasady ochrony konkurencji. Należy jednak podkreślić, że praktyki takie powinny podlegać

ocenie na poziomie jednostkowym, odnosząc się indywidualnie do każdego przypadku. W sytuacji, kiedy przedsiębiorstwo rezygnuje z prowadzenia działalności transgranicznej, a blokowanie geograficzne wynika z jednostronnej decyzji biznesowej podjętej przez przedsiębiorstwo (niezajmujące pozycji dominującej), to praktyka taka nie podlega regulacjom unijnego prawa konkurencji.

W oparciu o zebrane informacje dotyczące sprzedaży dóbr, stwierdzono że aż 38% biorących udział w badaniu e-sprzedawców detalicznych dóbr konsumpcyjnych (odzież, obuwie, artykuły sportowe, elektronika użytkowa) stosuje blokowanie geograficzne, które polega głównie na odmowie dostawy poza granicę kraju sprzedaży. Stosowana jest również odmowa obsługi zagranicznych metod płatności, przekierowywanie na lokalną stronę lub też nawet blokowanie dostępu do strony internetowej. Ograniczenia umowne dotyczące sprzedaży transgranicznej w odniesieniu do co najmniej jednej kategorii produktu znajdującej się w ich ofercie zgłosiło 12% handlowców (Sprawozdanie, 2017).

W odniesieniu do treści cyfrowych stwierdzono, że geoblokady są jeszcze bardziej powszechne. Zdecydowana większość, bo aż 68% dostawców, stosuje blokowanie geograficzne wobec użytkowników znajdujących się w innych krajach UE. Ograniczenia dotyczą najczęściej treści audiowizualnych, w tym szczególnie seriali telewizyjnych (74%), filmów (66%) oraz wydarzeń sportowych (63%), a nieco rzadziej treści takich, jak muzyka (57%), programy telewizyjne dla dzieci (55%), telewizyjne treści dokumentalne (51%) oraz programy informacyjne (24 %) (Sprawozdanie, 2017).

Z technicznego punktu widzenia, blokowanie odbywa się głównie w oparciu o adres IP, który identyfikuje i określa lokalizację urządzenia, z którego korzysta użytkownik (np. komputera lub smartfona). Ponad połowa dostawców treści cyfrowych (59%) poinformowała, że do blokowania geograficznego zobowiązują ich umowy z dostawcami treści. Umowy te określają warunki licencji, czyli zasady, na jakich dystrybutorzy mogą udostępniać chronione prawem treści. Określane w umowach prawa do dalszej odsprzedaży treści cyfrowych mogą być dzielone na różne sposoby i podlegać licencji wyłącznej lub niewyłącznej (licencja wyłączna to upoważnienie do wykorzystania określonego utworu przez konkretny podmiot lub osobę na ściśle określonych polach eksploatacji, podczas gdy w ramach licencji niewyłącznej licencjodawca nie ogranicza innym podmiotom lub osobom prawa do korzystania z utworu na tym samym polu eksploatacji) (Jyż, Szewc, 2011), udzielanej na konkretny obszar geograficzny lub na określone technologie przekazu, odbioru oraz użytkowania. W przypadku rynków treści cyfrowych ograniczenia umowne w umowach licencyjnych stanowią regułę, natomiast powszechność blokowania geograficznego na obszarze Unii Europejskiej jest zróżnicowana w poszczególnych krajach członkowskich oraz kategoriach treści cyfrowych.

2. Regulacje dotyczące transgranicznego przenoszenia usług online w zakresie treści

Stosowanie rozwiązań ograniczających swobodny dostęp do usług cyfrowych na obszarze UE pozostaje w sprzeczności z planami Komisji Europejskiej, której celem jest zniesienie barier w rozwoju i dostępie do nowoczesnych usług opartych na technologii informacyjnej poprzez stworzenie jednolitego rynku cyfrowego. Przyjęta w dniu 6 maja 2015 roku przez Komisję Europejską strategia jednolitego rynku cyfrowego, opiera się na trzech filarach:

- zapewnieniu konsumentom i przedsiębiorstwom łatwiejszego dostępu do towarów i usług cyfrowych w całej Europie,
- tworzeniu odpowiednich i równych warunków funkcjonowania umożliwiających rozkwit sieci cyfrowych i innowacyjnych usług,
- maksymalizacji potencjału wzrostu gospodarki cyfrowej.

Ponieważ problem rozwoju i swobody przepływu nowoczesnych usług cyfrowych odnosi się do dwóch z trzech filarów tej strategii, w roku 2016 Komisja Europejska zainicjowała prace, których celem było zapewnienie konsumentom możliwości korzystania z usług online w zakresie dostępu do treści (w tym muzycznych i audiowizualnych) także podczas czasowego pobytu poza granicami własnego państwa. Prace te wiązały się z innym elementem tworzącym podstawy jednolitego rynku cyfrowego, którym były regulacje sukcesywnie obniżające opłaty za korzystanie z telefonów komórkowych, w tym również mobilną transmisję danych w roamingu. Proces obniżania opłat zakończył się wprowadzeniem w dniu 15 czerwca 2017 roku na obszarze UE oraz Islandii, Lichtensteinu i Norwegii, zasady *roam like at home*, która zrównała opłaty za korzystanie z telefonów komórkowych w kraju i za granicą. Konsekwencją tych zmian był wzrost popytu na mobilną transmisję danych, a tym samym wzrost zainteresowania dostępem do treści cyfrowych w czasie zagranicznych podróży. Uwieńczeniem podjętych działań było ogłoszenie w dniu 14 czerwca 2017 roku rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej w sprawie transgranicznego przenoszenia na rynku wewnętrznym usług online w zakresie treści (Rozporządzenie, 2017). Przyjęte w rozporządzeniu regulacje zapewniły konsumentom możliwości korzystania z płatnych usług online w zakresie dostępu do treści (w tym muzycznych i audiowizualnych) także podczas czasowego pobytu w innym państwie członkowskim UE niż państwo stałego pobytu abonenta. Dla ułatwienia świadczenia usług, zgodnie z rozporządzeniem, w przyjętych przepisach wprowadzono tzw. fikcję prawną, zgodnie z którą korzystanie podczas tymczasowego pobytu w innym państwie członkowskim będzie uznawane za korzystanie w państwie zamieszkania abonenta. Umożliwia to świadczenie usługi przenośnej bez konieczności podpisywania nowych umów licencyjnych czy modyfikacji umów już zawartych, co byłoby bez wątpienia trudne dla małych i średnich podmiotów, działających wyłącznie na skalę krajową lub lokalną.

W kontekście wprowadzanych regulacji należy podkreślić, że rozporządzenie jest aktem prawnym bezpośrednio obowiązującym, co oznacza, że nie wymaga ani transpo-

zycji do systemu prawa wewnętrznego państwa członkowskiego, ani jego ogłoszenia w dzienniku urzędowym. Ponadto, jak uznał Trybunał Sprawiedliwości, organy państw członkowskich nie mają prawa ograniczania jego zakresu ani nawet opracowywania wiążących wykładni (Orzeczenie C94/77). Tym samym zapisy rozporządzenia weszły w życie we wszystkich krajach UE po upływie 9-miesięcznego okres dostosowawczego, czyli 1 kwietnia 2018 roku.

Podsumowanie

Usunięcie barier uniemożliwiających bądź utrudniających klientom dostęp do cyfrowych zasobów i treści w trakcie podróży po krajach Europy, jest kolejnym krokiem, który po wprowadzeniu gwarancji neutralności sieci, zniesieniu roamingu, wprowadzeniu regulacji dotyczących wdrażania szybkich sieci łączności elektronicznej, identyfikacji elektronicznej i usług zaufania oraz europejskich zasad cyberbezpieczeństwa, zbliża kraje europejskiego obszaru gospodarczego do pełnego wprowadzenia idei powszechnego i jednolitego rynku cyfrowego. Z perspektywy czasu, jaki upłynął od wejścia w życie rozporządzenia znoszącego ograniczenia na rynku wewnętrznym usług online w zakresie treści, nie jest jeszcze możliwa ocena skutków oddziaływania na konsumentów i podmioty działające na polskim rynku cyfrowych usług związanych z udostępnianiem treści. Z pewnością jednak nowe regulacje poszerzają zakres praw klientów i wymuszają na dostawcach dostosowanie usług do zmieniających się warunków.

Literatura

- Brainbridge, T., Teasdale, A. (1998). *Leksykon Unii Europejskiej*. Kraków: Wydawnictwo Platan.
- Budzewicz-Guźlecka, A. (2010). Istota wykluczenia społecznego w społeczeństwie informacyjnym. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Informatyka Ekonomiczna*, 17 (118), 241–249.
- Cini, M. (red.) (2007). *Unia Europejska. Organizacja i funkcjonowanie*. Warszawa: PWE.
- Drab-Kurowska, A. (2013). Polityka konkurencji na rynku e-commerce. *Ekonomiczne Problemy Usług*, 104 (t. 1), 501–511.
- Dyrektywa 2006/123/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 grudnia 2006 r. dotycząca usług na rynku wewnętrznym. Dz. Urz. UE L 376/36.
- Jyż, G., Szewc, A. (2011). *Prawo własności przemysłowej*. Warszawa: C.H. Beck.
- Pietrzyk, I. (2015). Jednolity rynek europejski jako fundament i motor integracji. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H. Oeconomia*, 2 (49), 139–150.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/1128 z dnia 14 czerwca 2017 r. w sprawie transgranicznego przenoszenia na rynku wewnętrznym usług online w zakresie treści. Dz. Urz. UE L 168/1.

Sprawozdanie końcowe na temat badania sektora handlu elektronicznego. Sprawozdanie komisji dla Rady i Parlamentu Europejskiego, COM(2017) 229 final. Bruksela 10.05.2017. Pobrano z: http://ec.europa.eu/competition/antitrust/sector_inquiry_final%20report_pl.pdf (16.04.2018).

Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana 2016). Dz.U. C 202 (2016).

GEOBLOCKING AND CROSS-BORDER PORTABILITY OF ONLINE CONTENT SERVICES IN THE EU MARKET

Keywords: geoblocking, online service, european single market.

Summary. The article describes the problem of regional restrictions (geo-blocking) and indicates its impact on the possibility of building a EU single digital market. New regulations of the European Parliament on the cross-border portability of online content services were also presented.

Translated by Piotr Ładny

Cytowanie

Ładny, P. (2018). Geoblokady a przenoszenie usług cyfrowych w zakresie treści na obszarze Unii Europejskiej. *Ekonomiczne Problemy Usług*, 2 (131/1), 389–395. DOI:10.18276/epu.2018.131/1-38.